

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата філософських наук

Руско Надії Михайлівни

на дисертацію Сивака Михайла Володимировича

«Вчення митрополита Сурозького Антонія про людину в контексті
християнської думки ХХ століття»,

подану до захисту у спеціалізовану вчену раду

ДФ 35.051.037

Львівського національного університету імені Івана Франка

на здобуття наукового ступеня

доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю

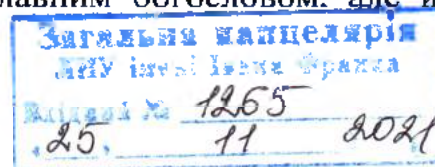
033 – філософія

Ступінь актуальності обраної теми

Хто така людина? Яке її походження та призначення? Ці питання завжди цікавили людство від найдавніших часів, аж до сьогодення. Визначні мислителі та філософи намагалися знайти відповідь на ці одвічні пошуки людського розуму, пропонуючи різноманітні теорії та гіпотези. Протагор вважав людину – мірою всіх речей, Сократ – моральним подвигом, Діоген закликав: «Я шукаю людину», Кант вважав її найвищою метою і цінністю. Багато своїх філософських пошуків присвячували цьому питанню і екзистенціалісти. Проте, питання до нині відкрите, адже хто така людина, ні філософи, ні богослови не можуть дати однозначної відповіді.

Обрана дисертантом тема «Вчення митрополита Сурозького Антонія про людину в контексті християнської думки ХХ століття» є особливо актуальною і для нашого, сповненого антигуманними настроями, часу, що характеризується посиленням економічної, моральної та духовної кризи суспільства, акценті на матеріальному а не духовному збагаченні. Без релігії наступить відчуження, адже коли людина йде проти себе, вона йде проти Бога і втрачає основний орієнтир.

Вчення про людину є й однією з найважливіших тем теолого-філософської творчості митрополита Сурозького Антонія (Блума), який був не лише видатним церковним ієрархом, православним богословом, але й

глибоким мислителем і філософом. Його антропологічний доробок є надзвичайно цікавим та актуальним.

Дисертант, систематизувавши ідеї митрополита Антонія (Блума), дослідив широке коло питань, пов'язаних з тематикою сенсу та мети людського життя, складу людської природи, концепції особистості в антропології А. Сурозького, співвідношення вічності та часу, смерті та багато інших.

Аналіз основного змісту дисертації М.В. Сивака дає достатньо підстав вважати, що її автор успішно виконав поставлені при написанні роботи завдання. Робота змістовна та актуальна у нинішню епоху, коли перед людством ХІХ століття стоїть багато викликів. Особливо актуально сьогодні коли людство у страху смерті від Ковід-19, шукає шляхи подолання нерозуміння, то у роботі подано цікаві ідеї митрополита, що смерть не повинна лякати, і не є кінцевою метою існування.

***Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків
і рекомендацій, сформульованих у дисертації***

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені:

– професійним вирішенням автором низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його;

– використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних (список використаної літератури дорівнює 191 одиниці), варто зауважити, що в джерельній базі праці як філософів, богословів так і Отців Церкви, сучасних богословів та інших, що вказує на міждисциплінарний глибинний пошук відповіді на поставлені

запитання. Також праці поділено за напрямками, що вибудовує у свідомості чітку картину наукового пошуку;

– достатньою географією та великою кількістю напрямів в апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях, у тому числі й міжнародних.

***Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації***

У дисертаційній роботі здійснено спробу вперше у вітчизняній історико-філософській науці виявити, методологічно обґрунтувати, експлікувати і витлумачити антропологічні погляди митрополита Антонія Сурозького; простежено інтерпретацію митрополитом Антонієм співвідношення матеріальної та духовної складових людського існування; досліджено проблематику зла і смерті у філософії ХХ століття; досліджено, на основі ретельного історико-філософського аналізу, як проявляються у творчості митрополита Сурозького ідеї андрогінності; проаналізовано ідею цілісності людини в контексті діалогізму й комунікативності.

Виявлено, що митрополит Антоній розробив оригінальну антропологічну систему, яку можна назвати «філософією зустрічі», «богослов'ям зустрічі». Встановлено, що на формування світогляду А.Сурозького вплинули представники Паризької школи богослів'я (В.Лоський, Г.Флоровський, С.Франк, М.Бердяєв). Доведено, що антрополого-есхатологічні ідеї владики Антонія були розроблені ним на основі ісихаської традиції і практики. Визначено, що квінтесенцією антропології А.Сурозького є положення, що людина реалізовує своє призначення, внаслідок актуалізації іпостасного способу існування.

***Повнота викладу результатів роботи в наукових публікаціях,
зарахованих за темою дисертації***

Основні результати дисертації Сивака М.В. висвітлено у 14 наукових працях. У наукових фахових виданнях України опубліковано 5 статей, у

наукових періодичних виданнях інших держав – 1 стаття. Положення дисертаційної роботи отримали широку апробацію на 7 міжнародних науково-практичних конференціях. Додатково відображаються результати дослідження у розділі однієї колективної монографії.

Аналіз публікацій свідчить про достатню повноту висвітлення результатів дисертаційного дослідження. Кількість, обсяг і зміст друкованих праць відповідають вимогам п.11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 року.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертація є оригінальною працею, прослідковується науково-дослідницький підхід дисертанта, порушення академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Дисертаційна робота М.В. Сивака багатопланова і насичена досить цікавими і важливими ідеями, тому серйозних зауважень, які могли б компрометувати роботу, у мене немає – наведені нижче мають скоріше характер запитань і побажань:

- На с. 7 згадується термін «філософія зустрічі», але немає чіткого опису, що він включає.
- На с. 14 не чітко окреслена актуальність дослідження. В цьому підпункті має бути чітко вказана значимість даної теми дослідження з огляду на сучасність, якою є ситуація постмодерну. Ці ідеї є в дисертації та їх немає у пункті актуальність. Також в актуальності не прийнято цитувати інші праці, адже це авторська позиція і відповідальність за обрану тему здобувач бере на себе.
- На с. 16, 48 повторюється інформація. А на с. 66 немає логічного зв'язку між абзацами.
- На с. 34, автор пише, що людина – є «альфа і омега філософської рефлексії», не використовуючи покликання, адже ці слова належать

французькому теологу і філософу П'єр Тєяр де Шардену, використав він їх у праці «Феномен людини».

- Рекомендую на с. 34 слово «походження» змінити на «генеза».
- На с. 124, ідеться про моральний вчинок Сократа, я вважаю це не моральним вчинком, а гріхом самогубства.
- У розділі 4.2, присвяченому впливу ісихазму на ідеї митрополита Антонія, зазначено, що владика сам практикував ісихазм у своєму житті. На основі чого зроблені такі висновки та у чому саме проявлявся досвід ісихії?
- У дисертації зазначено, що творча спадщина митрополита Сурозького Антонія до кінця ще не зібрана та не систематизована. Було б добре вказати причину того, в чому важкість реалізації цього завдання.
- Також наукові праці дисертанта охоплюють переважно міста Львів та Київ, рекомендую в майбутньому розширити географію публікацій.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота виконана на високому науковому рівні, є самостійною, завершеною працею, в якій отримані нові науково-обґрунтовані результати.

Дослідження повністю відповідає вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю «філософія», а саме: вона виконана на актуальну тему, сформульовані в ній наукові положення, концепції, висновки є обґрунтованими, достовірними, містять наукову новизну та мають теоретичну і практичну значущість.

Зроблені зауваження частково впливають на характеристику роботи, проте не впливають на загальну її позитивну оцінку.

Вважаю, що дисертаційна робота Сивака Михайла Володимировича «Вчення митрополита Сурозького Антонія про людину в контексті християнської думки ХХ століття», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 033

«філософія», є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, а її автор Сивак Михайло Володимирович заслуговує присудження наукового ступеня доктор філософії за обраною спеціальністю.

Офіційний опонент:

кандидат філософський наук,
доктор філософії з релігієзнавства
доцент кафедри суспільних наук
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

Н.М. Руско

